

Кірін Роман Станіславович

доктор юридичних наук, доцент, головний судовий експерт
Дніпропетровський науково-дослідний
експертно-криміналістичний центр МВС України

Kirin Roman

Doctor of Juridical Sciences, Associate Professor, Chief Forensic Expert
Dnipropetrovsk Research Forensic Centre of
Ministry of Internal Affairs of Ukraine
ORCID: 0000-0003-0089-4086

Коротаєв Володимир Миколайович

кандидат юридичних наук, доцент, директор
Дніпропетровський науково-дослідний
експертно-криміналістичний центр МВС України

Korotayev Volodymyr

Candidate of Juridical Sciences, Associate Professor, Director
Dnipropetrovsk Research Forensic Centre of
Ministry of Internal Affairs of Ukraine
ORCID: 0000-0002-0269-0389

Ревякіна Тетяна Олександрівна

перший заступник директора
Дніпропетровський науково-дослідний
експертно-криміналістичний центр МВС України

Reviakina Tetyana

First Deputy Director
Dnipropetrovsk Research Forensic
Centre of Ministry of Internal Affairs of Ukraine
ORCID: 0000-0001-8477-2267

DOI: 10.25313/law-2026-3-97-17

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБЕРІГАННЯ ТА УТИЛІЗАЦІЇ УЛАМКІВ РАКЕТНОЇ ЗБРОЇ

LEGAL FRAMEWORK FOR THE STORAGE AND DISPOSAL OF MISSILE WEAPON DEBRIS

Анотація. Вступ. За чотири роки повномасштабної війни ворог запустив по Україні більш ніж 13 тисяч ракет. Подібні обстріли цивільного населення, об'єктів та інфраструктури кваліфікуються як воєнні злочини, злочини проти людяності або акти геноциду згідно із міжнародним правом та Кримінальним кодексом України. Тож, для притягнення країни-агресора до відповідальності за воєнні злочини збирається масив доказів, які охоплюють порушення законів та звичаїв війни, основними видами яких є фото- та відеоматеріали, свідчення очевидців, результати експертиз та офіційні документи. Водночас, уламки ракет є одним із речових доказів воєнних злочинів, що мають відповідний правовий режим щодо їх зберігання та утилізації.

Мета. Метою дослідження є розкриття проблемних питань у правовому забезпеченні відносин у сфері зберігання та утилізації уламків ракетної зброї, як речових доказів воєнних злочинів країни-агресора.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є: 1) нормативно-правові акти України у сфері регулювання кримінальних, кримінальних процесуальних, судово-експертних та збройових відносин; 2) емпіричний матеріал реальних да-

Авторське право © Автор(и). Це стаття з відкритим доступом, що розповсюджується відповідно до умови ліцензії Creative Commons Attribution Ліцензія 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

них, фактів, результатів досліджень, отриманих шляхом безпосереднього досвіду експертизи уламків ракет; 3) наукові публікації, присвячені правовим та іншим аспектам, що розкривають склад воєнних злочинів. У процесі дослідження було використано такі основні методи наукового пізнання: порівняльно-правовий метод (для виявлення відмінностей у типах і видах ракетної зброї); формально-юридичний метод (для з'ясування змісту правових приписів нормативно-правових актів); системний метод – для комплексного дослідження правової регламентації процедури зберігання та утилізації речових доказів; метод документального аналізу – в процесі судових експертиз та досліджень уламків ракет, матеріалів судової практики, а також інформаційно-довідкових матеріалів.

Результати. У науковій статті виявлено, що в сучасних умовах уламки ракет володіють сукупністю міжгалузевих ознак, жодна з яких не має чіткого правового режиму, встановлено ключові аспекти використання уламків ракет, як доказів, знярядь воєнних кримінальних правопорушень, виділено етапи 3D-моделювання ракети за її уламками, запропоновано зміни та доповнення до чинного законодавства, що регулює відносини у сфері зберігання та утилізації уламків ракет.

Перспективи. В подальших наукових дослідженнях пропонується зосередити увагу на особливостях проведення судових експертиз з оцінки збитків, завданих постраждалим внаслідок збройної агресії, та їх порівняння із підходами аналітичної, стандартизованої або незалежної оцінки збитків.

Ключові слова: ракетна зброя, уламки, зберігання, утилізація, речовий доказ, судова експертиза

Summary. Introduction. Over the course of four years of full-scale war, the enemy has launched more than 13,000 missiles at Ukraine. Such attacks on the civilian population, facilities, and infrastructure constitute war crimes, crimes against humanity, or acts of genocide under international law and the Criminal Code of Ukraine. Therefore, in order to hold the aggressor country accountable for war crimes, a body of evidence is being compiled that covers violations of the laws and customs of war, primarily consisting of photographic and video materials, eyewitness accounts, expert reports, and official documents. At the same time, missile debris constitutes physical evidence of war crimes, subject to specific legal requirements regarding its storage and disposal.

Purpose. The purpose of this study is to examine key issues in the legal framework governing the storage and disposal of rocket weapon debris as physical evidence of war crimes committed by the aggressor state.

Materials and methods. The research materials include: 1) Ukrainian laws and regulations governing criminal law, criminal procedure, forensic expertise, and firearms; 2) empirical data consisting of actual facts and research findings obtained through direct experience in the forensic examination of missile debris; 3) scholarly publications devoted to legal and other aspects that shed light on the nature of war crimes. The following primary methods of scientific inquiry were employed in this study: the comparative legal method (to identify differences in the types and varieties of missile weapons); the formal legal method (to clarify the content of legal provisions in normative legal acts); the systemic method – for a comprehensive study of the legal regulation of procedures for the storage and disposal of physical evidence; and the method of documentary analysis – in the course of forensic examinations and studies of missile debris, case law materials, as well as informational and reference materials.

Results. The research article reveals that, under current conditions, missile debris exhibits a combination of cross-sectoral characteristics, none of which are subject to a clear legal framework; it identifies key aspects of the use of missile debris as evidence instruments of military criminal offenses, identified the stages of 3D modeling of a missile based on its debris, and proposed amendments and additions to the current legislation governing relations in the field of storage and disposal of missile debris.

Prospects. Future research should focus on the specific features of forensic assessments of damages suffered by victims as a result of armed aggression, and compare these with analytical, standardized, or independent approaches to damage assessment.

Key words: missile weapons, debris, storage, disposal, physical evidence, forensic expertise.

Постановка проблеми. За інформацією управління комунікацій Командування Повітряних сил ЗСУ, загалом за час повномасштабної війни ворог запустив по Україні 13 тисяч ракет і 88 тисяч безпілотників. Збито Повітряними силами та Силами оборони [1]: — гіперзвукових ракет «Кинджал» — 86; — крилатих ракет «Калібр» — понад 700; — ракет Х-101 та їх аналогів — 2500; — ракет «Іскандер-К» — 260.

Ракетні обстріли цивільного населення, об'єктів та інфраструктури кваліфікуються як воєнні злочини, злочини проти людяності або акти геноциду згідно із міжнародним правом [2] та Кримінальним кодексом України (далі — КК України, ст. 438 — воєнні злочини) [3] та тягнуть за собою кримінальну відповідальність. Основними аспектами їх кваліфікації є:

- навмисні напади на цивільне населення, цивільні об'єкти, житлові будинки, лікарні чи школи, що не є військовими цілями;
- масштабні та/або систематичні напади, спрямовані проти цивільного населення, які включають вбивства, каліцтва та руйнування;
- ракетні удари, метою яких є повне або часткове знищення національної, етнічної, расової чи релігійної групи;
- навмисність, систематичність, заподіяння значної шкоди цивільним особам, об'єктам, відсутність військової необхідності.

Таким чином, ракетна зброя, яка застосовується проти цивільного населення чи об'єктів під час війни, є зняряддям злочину за ст. 438 КК України, оскільки вона виступає засобом вчинення воєнного злочину, що спричиняє невибіркові руйнування

або масову загибель людей. При цьому слід відмітити, що власне поняття «ракетна зброя» в аспекті теми дослідження розглядається як комплекс, який складається з ракети (літальний апарат, що рухається під дією реактивного двигуна з бойовою частиною, системою наведення) та пускової установки (наземної (стаціонарної/мобільної), корабельної або авіаційної) [4]. Саме ракета, випущена з пускової установки, і наносить злочинний удар, завдаючи шкоди і втрат серед цивільного населення та інфраструктури.

Тож, для притягнення країни-агресора до відповідальності за воєнні злочини збирається масив доказів, які охоплюють порушення законів та звичаїв війни, основними видами яких є фото- та відеоматеріали, свідчення очевидців, результати експертиз та офіційні документи. Це ті фактичні дані, отримані у передбаченому Кримінальним процесуальним кодексом України (далі — КПК України) порядку [5], на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд встановлюють наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню. Процесуальними джерелами доказів є показання, речові докази, документи, висновки експертів.

Відтак, враховуючи той факт, що воєнні злочини є серйозними порушеннями міжнародного гуманітарного права (далі — МГП), законів і звичаїв війни, які здійснюються під час війни, їх доказове забезпечення шляхом збирання та належної фіксації доказів відповідно до міжнародних норм та практик, є надзвичайно важливим науково-практичним завданням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Актуальність обраного для дослідження напрямку обумовила достатньо високий рівень уваги до нього серед вітчизняних науковців. Відмітимо лише окремі з останніх досліджень і публікацій, що є найбільш наближеними до проблематики правового забезпечення зберігання та утилізації уламків ракетної зброї. Зокрема, в цих доробках було розглянуто:

- кримінально-правову характеристику зброї масового знищення як конструктивної об'єктивної ознаки складу кримінального правопорушення (статті 439, 440 КК України) [6];
- завдання і можливості судових експертиз при розслідуванні воєнних злочинів та пов'язаних з військовою кримінальних правопорушень [7, с. 349–366];
- організацію утилізації та знищення ракет і боеприпасів на арсеналах, базах та складах [8];
- тактичні особливості проведення огляду місця події в умовах ведення бойових дій [9];
- особливості проведення огляду місця вибуху від реактивної та ракетної зброї [10];
- сучасні можливості судової вибухово-технічної експертизи в ідентифікації ракетної зброї країни-агресора [11];
- кримінальні, процесуальні та судово-експертні аспекти воєнних злочинів, пов'язаних із застосуванням ракетної зброї [12] та інші.

Водночас, питання, пов'язані із правовим забезпеченням зберігання та утилізації уламків ракетної зброї, не були предметом окремого дослідження, тож потребують додаткових пошуків в цьому напрямі.

Метою статті є розкриття проблемних питань у правовому забезпеченні відносин у сфері зберігання та утилізації уламків ракетної зброї, як речових доказів воєнних злочинів країни-агресора.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є: 1) нормативно-правові акти України у сфері регулювання кримінальних, кримінальних процесуальних, судово-експертних та збройових відносин; 2) емпіричний матеріал реальних даних, фактів, результатів досліджень, отриманих шляхом безпосереднього досвіду експертизи уламків ракет; 3) наукові публікації, присвячені правовим та іншим аспектам, що розкривають склад воєнних злочинів. У процесі дослідження було використано такі основні методи наукового пізнання: порівняльно-правовий метод (для виявлення відмінностей у типах і видах ракетної зброї); формально-юридичний метод (для з'ясування змісту правових приписів нормативно-правових актів); системний метод — для комплексного дослідження правової регламентації процедури зберігання та утилізації речових доказів; метод документального аналізу — в процесі судових експертиз та досліджень уламків ракет, матеріалів судової практики, а також інформаційно-довідкових матеріалів.

Виклад основного матеріалу. Використання ракетної зброї проти цивільного населення та об'єктів України класифікується як воєнний злочин за ст. 438 КК України. Це охоплює невідбиркові атаки, удари по житловій інфраструктурі та енергетиці, що заборонено МГП, є тяжким злочином, що тягне відповідальність як для осіб — безпосередніх виконавців, так і для тих, хто віддає накази вчиняти такі злочини. За воєнні злочини передбачена кримінальна відповідальність в українських та міжнародних судах, без строку давності.

В контексті ст. 438 КК України («Воєнні злочини»), ракетна зброя розглядається не просто як технічний засіб, а як засіб ведення війни, предмет та засіб злочину, застосування якого може становити склад воєнного злочину. Хоча вказана стаття безпосередньо не перелічує види зброї, ракетне озброєння фігурує у справах про воєнні злочини у двох аспектах: 1) заборонений засіб ведення війни — ракетна зброя стає предметом злочину, якщо вона належить до видів, заборонених міжнародними договорами (наприклад, ракети з касетними боеприпасами у певних контекстах або ракети з хімічним зарядом); 2) знаряддя вчинення злочину — найчастіше ракети виступають інструментом для здійснення інших заборонених дій, як-от обстріли цивільних об'єктів або використання зброї невідбиркової дії.

Як зауважують автори статті, лише одним із видів зброї, яку МГП забороняє, проте яка з початку повномасштабного вторгнення в Україну використо-

ується РФ, є касетні боеприпаси (ракетні реактивних систем залпового вогню «Ураган», «Смерч», «Торнадо-С», ракетні комплекси «Точка» та «Іскандер-М», а також бомби РБК-500 з боеприпасами ПТАБ-1М) [13, с. 126]. Тож, застосування ракетної зброї може кваліфікуватися за ст. 438 КК України, якщо воно супроводжується порушенням норм МГП, як то: 1) невибірковий характер атак — використання ракет, які не можуть бути спрямовані чітко на конкретну військову ціль, що призводить до ударів по цивільному населенню; 2) напад на цивільні об'єкти — цілеспрямовані ракетні удари по житлових будинках, лікарнях, школах, цивільній інфраструктурі; 3) недотримання принципу пропорційності — ситуація, за якої очікувана військова вигода від удару значно менша за шкоду, завдану цивільним особам та майну.

Остання умова (принцип) описує серйозне порушення МГП (права війни), яке інтегроване в сучасне українське законодавство. Її суть полягає в тому, що військові не мають права розпочинати атаку, якщо передбачувані втрати серед цивільних або пошкодження цивільних об'єктів будуть надмірними щодо очікуваної конкретної та прямої військової переваги. Недотримання цього принципу розцінюється як невибірковий напад, що згідно зі ст. 8 Римського статуту може бути класифіковано як військовий злочин.

У розслідуванні останніх, як і будь-яких інших, фундаментом є докази, що являють собою фактичні дані, що мають значення для кримінального провадження. Вони збираються, перевіряються та оцінюються з точки зору належності, допустимості, достовірності, а сукупність зібраних доказів — з точки зору достатності та взаємозв'язку для прийняття відповідного процесуального рішення.

Згідно ст. 98 КПК України зброя є речовим доказом, якщо вона використовувалася як знаряддя вчинення кримінального правопорушення, зберегла на собі сліди або була об'єктом злочинних дій. Аналогічне визначення дано й у наказі Міністерства оборони України від 20.08.1995 р. № 235 «Про затвердження Інструкції про проведення дізнання у Збройних Силах України» (далі — ЗСУ). Її вилучають під час обшуку чи огляду, фіксують у протоколі та піддають балістичній експертизі для встановлення факту стрільби. Відмінність ракетної зброї від інших її видів полягає в тому, що ракета, яка влучила в ціль або збита засобами протиповітряної (протиракетної) оборони, докорінно змінює (втрачає) свою первинну конструкцію (боеголовка, паливний бак та двигун) залишаючи на місці падіння лише уламки, фрагменти, компоненти (в окремих випадках — нерозірвані частини), які і виступають в якості речових доказів військових злочинів.

Таким чином, саме уламки ракет, знайдені на місцях обстрілів, є ключовими речовими доказами військових злочинів РФ, які фіксують слідчі Служби безпеки України (далі — СБУ) та Національної поліції (далі — НПУ) для Міжнародного криміналь-

ного суду (далі — МКС), Спеціального трибуналу щодо злочину агресії РФ проти України (далі — СТ) та Міжнародного центру з розслідування злочинів агресії проти України. Залишки зброї (маркування, двигуни, бойові частини) допомагають ідентифікувати тип ракети, точне місце її запуску, намір ударів по цивільних об'єктах [14].

Водночас, якщо ракетна атака відбулася на тилівій території, на місце поспішають співробітники СБУ чи НПУ щоб задокументувати злочин агресора і вилучити залишки ракети як речовий доказ для майбутнього міжнародного трибуналу. Правоохоронні органи дійсно мають пріоритетне право вилучити такі «трофеї». Але в реальності їх забирає той, хто першим до них дістався, хоча очевидно, що уламки ракет це, перш за все, докази військових злочинів, а не сувеніри. Будь-які залишки вибухонебезпечних предметів (далі — ВВП) мають бути юридично задокументовані правоохоронцями та перевірені фахівцями Державної служби України з надзвичайних ситуацій (далі — ДСНС), а не ставати об'єктом приватної наживи чи небезпечних розваг. Такі знахідки після перевірки спецслужбами слід безкоштовно передавати і армії за потреби. На чорному ринку легко придбати уламок балістичної ракети від чого найбільше потерпають дослідники нової російської зброї та музейники [15].

Тобто, уламки ракети можна розглядати і як предмет кримінального правопорушення і як його знаряддя чи/та засоби. Науковці відмежовують їх таким чином [16, с. 182]:

- знаряддя і засоби кримінального правопорушення: є «активними» ознаками кримінального правопорушення, тобто завжди використовуються правопорушником для досягнення певного результату; властивості знарядь і засобів завжди використовуються під час вчинення кримінального правопорушення; характеризують дії правопорушника і не перебувають у взаємозв'язку з охоронюваними КК України відносинами; залежать від наявності предмета або потерпілого від кримінального правопорушення; виділяються лише у складах умисних кримінальних правопорушень;
- предмет кримінального правопорушення: є «пасивним» — на нього спрямоване діяння; властивості предмета, як правило, передбачається використовувати у більш-менш віддаленому майбутньому; вказує на охоронювані кримінальним законом відносини, а також характеризується впливом на нього у вигляді діяння; не залежить від наявності тих чи інших знарядь і засобів; виділяється у складах кримінального правопорушення з будь-якою формою вини.

Отже, ключові аспекти використання ракет, як доказів, знарядь військових кримінальних правопорушень є:

- ідентифікація зброї — аналіз уламків (наприклад, крилатих ракет Х-101 або «Орешник») підтверджує, що удар завдано саме російською зброєю [17];

- фіксація воєнного злочину — встановлення типу бойової частини та характеру руйнувань дозволяє кваліфікувати дії як умисне знищення цивільної інфраструктури, що порушує МГП;
- слідчі дії — на місцях падінь («прильотів») працюють фахівці експертно-криміналістичних служб, які збирають уламки і фрагменти ракети, встановлюють траєкторію польоту та збирають докази для притягнення виконавців до відповідальності;
- доказова база для МКС (СТ) — зібрані уламки стають основою для міжнародних розслідувань, доводячи безпосередню відповідальність РФ.

Зокрема, під час розслідування ракетного удару по лікарні «Охматдит» на місці трагедії експертами знайдено уламок двигуна крилатої ракети Х-101. Окрім того, слідчі СБУ виявили:

- уламок механізму розкриття крил ракети Х-101;
- уламок блоку постановки завад ракети Х-101;
- середню частину корпусу крилатої ракети Х-101;
- обтікач хвостового відсіку і уламок гідроблоку крилатої ракети Х-101;
- уламки кожуха двигуна крилатої ракети Х-101 із відображенням інвентарного (внутрішня сторона) та серійного номерів (зовнішня сторона).

Висновки експертів однозначні — це був цілеспрямований удар. Про це свідчать не тільки уламки ракети, знайдені на місці удару, але й аналіз даних траєкторії польоту, характер завданих пошкоджень, а також велика кількість відео- і фотоматеріалів. Підтверджують цілеспрямований ракетний удар РФ в тому числі:

- характер руйнувань, притаманний саме для бойової частини Х-101;
- пропорції, форма та розміри ракети, яка зафіксована на наявних у відкритому доступі відео, повністю відповідають ракеті Х-101;
- траєкторія польоту ракети повністю відповідає характеристикам Х-101;
- завдання удару по дитячій лікарні «Охматдиту» саме ракетою Х-101 зафіксовано матеріалами об'єктивного контролю за допомогою радарів [18].

Отже, для притягнення РФ до відповідальності за воєнні злочини має бути зібраний масив доказів, які охоплюють, в тому числі, порушення законів та звичаїв війни. Основними типами доказів є фото та відеоматеріали, свідчення очевидців, результати експертиз та офіційні документи.

В аспекті обраної теми, до категорій воєнних злочинів, що вимагають розслідування, слід віднести: — вбивства та поранення цивільних, умисні напади на мирне населення та цивільні об'єкти; — використання забороненої зброї, напади із застосуванням зброї, що спричиняє надмірні страждання. Порушення міжнародних законів та звичаїв війни, які здійснюються під час війни, розслідуються в Україні НПУ, СБУ, Державним бюро розслідувань та Національним антикорупційним бюро. Офіс Генерального прокурора (далі — ОГП) здійснює процесуальне

керівництво розслідувань воєнних злочинів. Органи прокуратури слідкують за дотриманням законів та норм під час документування та розслідування воєнних злочинів іншими правоохоронними органами, а також представляють сторону обвинувачення у судах. Також прокурори збирають докази воєнних злочинів РФ для забезпечення їх належної фіксації відповідно до міжнародних норм та практик. Таким чином ці докази можуть бути представлені як в українських, так і в міжнародних судах.

Стандарти розслідування, що розроблялися на основі синергії знань національних та міжнародних експертів, із залученням досвіду спеціалізованого Департаменту ОГП, у Картці щодо особливостей злочину умисного вбивства, до типових проявів цього злочину віднесені [19, с. 93]: а) виконавець умисно позбавив життя одну або декількох осіб, які перебувають під захистом МГП, або віддав наказ про вчинення таких дій; б) вбивство може бути вчинене у спосіб невибіркового обстрілу, коли застосовані засоби ведення війни (бронетехніка, артилерія, ракети тощо) з високою ймовірністю призводять до ураження захищених МГП об'єктів.

Збір доказів воєнних злочинів РФ для міжнародних судів (МКС, СТ) здійснюється через платформу warcrimes.gov.ua, очолювану ОГП, із залученням міжнародних експертів та правозахисників. Документуються вбивства, руйнування цивільних об'єктів та інші порушення Женевських конвенцій для притягнення винних до відповідальності без терміну давності. ОГП разом з українськими та міжнародними партнерами створив цей ресурс для належного документування воєнних злочинів та злочинів проти людяності, скоєних РФ в Україні з метою: — проведення робіт згідно з міжнародними стандартами; — захисту інформацію та свідків; — збереження інформації для здійснення правосуддя.

Отримана інформація призначена для притягнення до відповідальності осіб, винних в найтяжчих міжнародних злочинах, як в українських судах, так і в у МКС та в СТ після його створення, за вчинення таких воєнних злочинів, як [20]: — поранення чи вбивство цивільних осіб; — пошкодження або знищення цивільної інфраструктури, а також пограбування цивільного населення; — знищення культурних та освітніх закладів; — пошкодження/знищення культових споруд (храмів, мечетей, синагог тощо); — умисне нанесення ударів по персоналу, транспорту, обладнанню, пов'язаному з наданням гуманітарної допомоги. Для того, щоб зафіксувати воєнний злочин, ОГП передбачив наступну послідовну процедуру: — залиште інформацію про себе (вона під надійним захистом); - опишіть порушення із зазначенням точного місця та всіх деталей (постраждалих, пошкодження тощо); — завантажте фото або відео.

Такі міжнародні організації, як-от Bellingcat та ООН, верифікують місця падіння ракет, вико-

ристовуючи OSINT (Open Source Intelligence, розвідку на основі відкритих джерел), аналізуючи відео з соцмереж, супутникові знімки (Google Earth, Sentinel) та геолокацію. Це дозволяє встановлювати точний час, місце, тип зброї та траєкторію польоту за уламками. Основними методами використання цифрових даних, що забезпечують доказову базу для розслідування воєнних злочинів, є [21]:

- 1) Геолокація — аналітики порівнюють відео та фото з місця події з картами місцевості (Google Maps, супутникові знімки) для визначення точних координат;
- 2) Хронологія (хронометраж) — аналіз тіней на фото/відео, погодних умов, а також часу публікації постів у соціальних мережах, щоб визначити момент удару;
- 3) Аналіз уламків — за фотографіями компонентів ракет ідентифікується тип зброї (наприклад, серійні номери, специфічні елементи конструкції) [22];
- 4) Супутниковий моніторинг — порівняння знімків місцевості «до» та «після» удару для фіксації нових воронок, руйнувань або позицій техніки з використанням ресурсів Глобальної мережі журналістів-розслідувачів (Global Investigative Journalism Network, GIJN);
- 5) Радіоперехоплення та цифрові сліди — використання перехоплених розмов або даних про переміщення, оприлюднених у мережі, для реконструкції подій.

Відповідно до Угоди між Україною та Радою Європи про створення СТ щодо злочину агресії проти України, остання без зайвої затримки виконує будь-які запити про надання допомоги або накази СТ, включаючи, але не обмежуючись виконанням запитів про правову допомогу з метою отримання доказів або передачі предметів, документів, записів або інших доказів. При цьому, угодою, крім іншого, врегульовані відносини щодо [23, ст.ст. 15, 31]:

- правила процедури і доказування;
- особливі правила щодо доказів, зібраних до створення СТ або що зберігаються державами чи іншими суб'єктами.

Таким чином, уламки ракет, що зібрані уповноваженими правоохоронними органами на місці воєнних злочинів, є надзвичайно важливими речовими доказами їх скоєння, що дозволяє слідчим встановити тип зброї, місце запуску і, зрештою, винних. В умовах збройної агресії РФ проти України збір уламків є першим етапом формування доказової бази для міжнародних судів. На ньому експерти (фахівці) використовують уламки ракет для підтвердження порушень МГП шляхом проведення досліджень та здійснення процесуальних дій за кількома напрямками:

- 1) Ідентифікація ракетної зброї — маркування та серійні номери на деталях (наприклад, на блоках управління або двигунах) дають змогу точно визначити модель ракети, країну-виробника тощо

(у січні 2026 р. СБУ представила уламки російської балістичної ракети «Орешник», знайдені після удару по Львову, кваліфікувавши атаку на цивільну інфраструктуру як військовий злочин);

- 2) Визначення траєкторії та місця запуску — аналіз збережених блоків навігації та орієнтації («мізків» ракети) допомагає відтворити маршрут польоту, встановити місце пуску, що важливо для встановлення відповідальності командування, а також підтвердити матеріалами об'єктивного контролю, що ціль була цивільною;
- 3) Доказування невибірковості ракетної атаки — використання певних типів ракет та їх бойових частин у густонаселених районах, цілеспрямовані удари по цивільних об'єктах саме по собі є підтвердженням того, що подібні дії можуть вважатися воєнним злочином;
- 4) Доведення умислу — характер руйнувань, виявлений за уламками, свідчить про використання високоточної зброї проти житлової чи критичної інфраструктури, що може кваліфікуватися як воєнний злочин за ст. 438 КК України;
- 5) Забезпечення міжнародної відповідальності — зібрані уламки, фрагменти та маркування слугують основою для притягнення виконавців та організаторів до міжнародних трибуналів;
- 6) Дотримання процедури збору та зберігання уламків ракет — для того щоб вони мали юридичну силу в суді (МКС, СТ), необхідно дотримуватися суворих протоколів: 4.1) фіксація на місці — фото- та відеозйомка уламків до їх переміщення з прив'язкою до місцевості; 4.2) кваліфікація — надання уламкам статусу речових доказів у рамках кримінального провадження, юридичне закріплення; 4.3) експертиза — передача уламків для поглиблених лабораторних досліджень з метою остаточного підтвердження типу ракети та обставин атаки.

Водночас зазначимо, що фіксація уламків ракет на місці їх падіння з подальшою ідентифікацією наразі є достатньо відпрацьованою стадією збору речових доказів воєнних злочинів. Проте їх подальше зберігання та утилізація є, як уявляється, найбільш проблемними питаннями, що потребують відповідного правового врегулювання.

Зокрема, окрім того, що уламки ракет стають предметом незаконного привласнення й торгівлі, про що вже йшлося вище, вони можуть містити на собі одну з найбільш отруйних речовин — гептил. Цей компонент пошкоджує слизові оболонки, центральну нервову систему й органи дихання, а при великій концентрації призводить до втрати свідомості. Тому місця, куди впали уламки ракет, потрібно одразу знезаражувати, а залишки ракет і палива правильно утилізувати. В іншому випадку це призведе до екологічної катастрофи. Деяку знищену техніку забирають правоохоронці, адже вони служать речовими доказами у кримінальних

справах злочинів РФ проти України [24]. Крім того, варто зауважити, що фотографування місць падіння ракет, їх уламків та поширення цих матеріалів сторонніми особами заборонено, адже може допомогти агресору коригувати ракетні обстріли.

В Україні утилізація уламків ракет та інших залишків зброї здійснюється виключно уповноваженими (сертифікованими) фахівцями через високу небезпеку таких об'єктів. При цьому, самостійний збір уламків ракет категорично заборонений, адже будь-які фрагменти ракет (металеві частини, електроніка, залишки палива) можуть містити нерозірвані детонатори або токсичні речовини. Тільки ДСНС, НПУ або СБУ мають право ідентифікувати, вилучати та транспортувати такі предмети, оскільки незаконне зберігання або привласнення частин зброї та боєприпасів може каратися відповідно до ст. 263 КК України.

Порядок ведення, адміністрування, користування відомостями реєстру територій, забруднених/імовірно забруднених ВВП та Порядок зберігання речових доказів стороною обвинувачення, їх реалізації, технологічної переробки, знищення, здійснення витрат, пов'язаних з їх зберіганням і пересиланням, схоронності тимчасово вилученого майна під час кримінального провадження, затверджені відповідними постановами КМУ [25, 26].

Аналіз останнього дав можливість виокремити низку загальних та спеціальних положень, застосування по відношенню до зберігання уламків ракет, як речових доказів, є неможливим або проблематичним:

- 1) вилучені (отримані) стороною обвинувачення речові докази зберігаються разом з матеріалами кримінального провадження в індивідуальному сейфі (металевій шафі) слідчого, дізнавача, який здійснює таке провадження;
- 2) вилучені (отримані) під час кримінального провадження вогнепальна зброя та боєприпаси зберігаються в уповноважених підрозділах НПУ, СБУ, головних управлінь та управлінь СБУ після їх перевірки за інформаційними ресурсами єдиної інформаційної системи МВС і дослідження державною спеціалізованою установою (далі — ДСУ), що здійснює судово-експертну діяльність (далі — СЕД);
- 3) у разі необхідності поміщення зразків боєприпасів, вогнепальної зброї до натурно-довідкових колекцій такі зразки за узгодженням з прокурором, який здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у відповідному кримінальному провадженні, можуть зберігатися у ДСУ, що здійснює СЕД;
- 4) речові докази у вигляді вибухових речовин передаються для зберігання на склади (арсенали, бази) ЗСУ або відповідних державних підприємств, а отруйні речовини — на склади суб'єктів господарювання, які мають дозвіл на це, отриманий

відповідно до Порядку, затвердженого постановою КМУ від 20.06.1995 р. № 440, та належні спеціальні умови для зберігання, за узгодженням з їх командирами (начальниками) та керівниками;

- 5) речові докази, що не містять слідів кримінального правопорушення, які через громіздкість або з інших причин, визначених у КПК України, не можуть зберігатися без зайвих труднощів в обладнаних приміщеннях або в інших місцях зберігання, передаються за рішенням слідчого судді, суду торговельному підприємству для реалізації, якщо це можливо без шкоди для кримінального провадження;
- 6) речові докази у вигляді предметів чи товарів, що належать до вилучених з обігу, а також якщо їх тривале зберігання небезпечно для життя чи здоров'я людей або довкілля, на підставі відповідного рішення слідчого судді, суду передаються для їх технологічної переробки або знищуються;
- 7) технологічна переробка або знищення таких предметів здійснюється з дотриманням вимог Порядку обліку, зберігання, оцінки конфіскованого та іншого майна, що переходить у власність держави, і розпорядження ним, затвердженого постановою КМУ 25.08.998 р. № 1340, Загальних вимог до здійснення переробки, утилізації, знищення або подальшого використання вилученої з обігу неякісної та небезпечної продукції, затверджених постановою КМУ від 24.01.2001 р. № 50;
- 8) речові докази у вигляді майна, яке не має ніякої цінності і не може бути використане, знищуються, а у разі потреби — передаються до криміналістичних колекцій експертних установ або заінтересованим особам на їх прохання; питання про долю таких речових доказів вирішується у порядку, передбаченому КПК України;
- 9) знищення речових доказів у вигляді майна, яке не має ніякої цінності і не може бути використане, проводиться спеціальною комісією; після знищення речових доказів складається відповідний акт, який додається до матеріалів кримінального провадження.

Слід зауважити, що постанова КМУ від 20.06.1995 р. № 440, якою був затверджений Порядок одержання дозволу на виробництво, зберігання, транспортування, використання, захоронення, знищення та утилізацію отруйних речовин, втратила чинність на підставі постанови КМУ № 405 від 03.09.2014 р., тому пропонується внести відповідні зміни до постанови КМУ від 19.11.2012 р. № 1104 шляхом посилання на постанову КМУ від 26.10.2011 р. № 1107 (в редакції постанови КМУ від 03.02.2021 р. № 77), якою затверджені Порядок видачі дозволів та Перелік видів робіт підвищеної небезпеки.

У випадках, передбачених ч. 6 ст. 100 КПК, речові докази фіксуються за допомогою фотографування або відеозапису та докладно описуються. У разі не-

обхідності може бути збережений зразок речового доказу, достатній для його експертного дослідження або інших цілей кримінального провадження. Тож виникають питання, по-перше, щодо того, чи містять уламки ракет сліди кримінального правопорушення. Так, дійсно, за маркуванням та окремими її фрагментами можна чітко ідентифікувати тип ракети, походження та місце пуску, але вірно й те, що не всі зібрані уламки ракет містять такі сліди кримінального правопорушення. По-друге, зберігання величезної маси і об'єму уламків ракет через їх громіздкість неможливо без зайвих труднощів та/або значних витрат по забезпеченню спеціальних умов, площ та охорони.

У зв'язку з цим актуалізується питання про оцифрування речових доказів, тобто створення точних цифрових копій (фото, 3D-моделі, відео) фізичних об'єктів для кримінального провадження. Це дозволяє зберігати оригінали в надійному місці, забезпечуючи їх захист, тоді як електронні (далі — е-) версії використовуються для аналізу, експертиз та демонстрації в суді, що підвищує ефективність слідства. Оцифровані докази допомагають зафіксувати обставини злочину в умовах, коли оригінал неможливо довго зберігати або переміщувати. При цьому, зазначимо, що збір е-доказів у кримінальному провадженні потребує дотримання низки процедурних вимог. Важливу роль відіграє використання спеціалізованого програмного забезпечення (далі — ПЗ) для створення копій даних (наприклад, засобів криміналістичної фотографії або програм типу «Forensic Toolkit»), що дозволяє уникнути модифікації оригіналу.

І. Каланча запропонувала алгоритм процесуального поводження з висновком експерта, що має форму е-документа, на всіх етапах кримінального провадження — від етапу отримання та верифікації до етапу судового дослідження з урахуванням принципу безпосередності та стандартів допустимості доказів. Водночас, ефективне використання такого виду доказів потребує нормативної деталізації, методологічної уніфікації та формалізації дій уповноважених суб'єктів. На думку авторки результати її дослідження становлять підґрунтя для оновлення правозастосовної практики та подальшої кодифікації норм щодо е-форми доказів у кримінальному процесі України [27].

Інші автори вважають, що е-докази доцільно визнати самостійною групою доказів і закріпити в КПК України. При цьому під поняттям «е-доказ в кримінальному судочинстві» слід розуміти інформацію про факти та обставини кримінального провадження, що зафіксована в е-формі та є відмінною від доказів в е-вигляді і отримана в передбаченому кримінальним процесуальним законодавством порядку. Форми відображення інформації в е-доказі (джерела е-доказів) характеризуються багатоманітністю і не є сталими джерелами в силу інтенсивного розвитку інформаційних технологій [28].

А. Коваленко вважає, якщо огляд здійснюється за місцем перебування об'єкта, невід'ємного від навколишньої обстановки, або за місцем зберігання великогабаритного об'єкта, додатково може здійснюватися орієнтуюча, оглядова, та вузлова фотозйомка, а також прив'язка місця проведення процесуальної дії до навколишніх статичних об'єктів та GPS-координат [29, с. 80].

Отже, 3D-моделі уламків ракет, як цифрових доказів слід розглядати як високоточні віртуальні копії місць подій (падіння) та/або об'єктів (уламків), створені за допомогою 3D-сканування та моделювання (фотограмметрії), що використовуються в криміналістиці. Подібні моделі фіксують об'єктивну картину, дозволяючи проводити віртуальні огляди та заміри, а також можуть виступати допустимими джерелами доказів, які зберігаються у спеціалізованих криміналістичних обліках. 3D-сканування суттєво перевершує традиційні методи (фото, схеми) за швидкістю та деталізацією, забезпечуючи повноту фіксації обстановки воєнного злочину із застосуванням ракетної зброї.

Зокрема, криміналісти НПУ опанували новітні 3D-сканери для огляду місць бойових дій та терактів. Наприкінці 2023 р. криміналісти отримали лазерний 3D-сканер «Z+F Imager 5016». Це дозволить фіксувати в 3D-моделі всі наслідки ракетних ударів по житлових будинках та критичній інфраструктурі. При цьому криміналісти опанували теоретичні та практичні знання з [30]:

- використання лазерних 3D-сканерів у кримінальних провадженнях для швидкого збору доказів воєнних руйнувань, катастроф і терористичних атак на великій за площею і важкодоступній місцевості;
- можливості використання лазерних 3D-сканерів для фіксації пошкоджень об'єктів критично важливої інфраструктури (виробничих підприємств, електростанцій, нафтопереробних заводів, мостів) внаслідок воєнних дій, катастроф і терористичних актів;
- документування пошкоджень великих будівель — багатоквартирних будинків, вулиць, торгових центрів тощо;
- моделювання та комбінування зображень відсканованих об'єктів;
- візуалізацію та презентацію збірної моделі відсканованих об'єктів для потреб правоохоронних та судових органів (поліція, прокуратура, суди).

Таким чином, 3D-моделювання ракети за її уламками є складним процесом реверс-інжинірингу (зворотного проектування), який поєднує методи криміналістики, фотограмметрії та інженерного аналізу. Пропонується виділити наступні етапи створення е-моделі:

- 1) збір та документування даних — кожен знайдений уламок фотографується з різних ракурсів з використанням масштабних лінійок; для створення точної цифрової копії окремих частин використовуються 3D-сканування або фотограмметрію (створення 3D-об'єктів із серії фотографій);

- 2) ідентифікація компонентів — аналізуються маркування, тип металу, форма та характер пошкоджень; експерти (фахівці) порівнюють уламки з базами даних відомих систем озброєння (наприклад, портал CAT-UHO);
- 3) цифрова реконструкція — у спеціалізованому ПЗ (наприклад, для моделювання — Blender (універсальний), Autodesk Fusion 360 (інженерний підхід), FreeCAD (безкоштовний аналог), Autodesk Maya, SketchUp, ZBrush тощо; для фотограмметрії — Agisoft Metashape або RealityCapture (перетворюють фото уламків у хмару точок і полігональну сітку); для простих начерків — Tinkercad (підходить для швидкої візуалізації основних форм) створюється «скелет» ракети за відомими параметрами аналогічних моделей; зіскановані уламки «накладаються» на цю модель для перевірки відповідності розмірів та конфігурації;
- 4) аналіз траєкторії та пошкоджень — 3D-моделі дозволяють віртуально реконструювати момент влучання та розльоту осколків, що важливо для розслідування воєнних злочинів.

Ідентифікація типу ракети допомагає встановити, якою саме зброєю було завдано удару, навіть якщо ракета раніше не була детально описана в публічних джерелах. А її 3D-реконструкція може бути використана як наочний доказ в міжнародних судах. 3D-моделі визнаються як е-докази (інші документи), якщо вони отримані у встановленому законом порядку. Для того, щоб модель мала доказову силу, необхідно фіксувати процес зйомки в протоколі, використовувати атестоване обладнання та проводити експертизу.

В цьому аспекті звернемо увагу на розділ XLVI «Кримінальні правопорушення, вчинені в особливий період, зокрема в умовах воєнного стану, із застосуванням озброєння, військової та спеціальної техніки» відомчої Інструкції [31]. Крім іншого, в ньому зазначено, якщо внаслідок вибуху зруйновано чи пошкоджено будівлі, загинули (залишилися в небезпечному для життя чи здоров'я стані) люди, отримали тілесні ушкодження троє і більше осіб, припинено енерго-, тепло-, водопостачання, перервано виробничий, навчальний процеси, залежно від зміни обстановки (ужитих заходів), додатково інформувати чергову службу вищого рівня. Втім, на відміну від розділу I «Убивство» цієї ж Інструкції, Алгоритм орієнтовних невідкладних дій працівника чергової служби не передбачає запрошення експертів. Хоча очевидно, що під час воєнного стану роль судового експерта критично зросла, фокусуючись на фіксації воєнних злочинів, ідентифікації загиблих, оцінці збитків та забезпеченні правових доказів збройної агресії [32].

Тому пропонується доповнити вказаний розділ Інструкції [31] п. 5 такого змісту: «Запросити фахівців територіального підрозділу Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС та судово-медичного експерта».

Що стосується правового забезпечення утилізації уламків ракет, то наразі ці відносини регулюються низкою таких підзаконних нормативно-правових актів:

- 1) Порядок утилізації ракет, боєприпасів і вибухових речовин [33] — визначає процедуру утилізації ракет, боєприпасів і вибухових речовин, що зберігаються на арсеналах, базах і складах ЗСУ, базах і складах інших військових формувань, а також ВВП, що зберігаються в місцях їх тимчасового зберігання, зокрема вилучених силами безпеки та операторами протимінної діяльності під час проведення робіт із розмінування територій;
- 2) Інструкція з організації передачі ракет, боєприпасів і вибухових речовин на утилізацію та реалізації отриманих продуктів їх утилізації [34] — з метою підвищення рівня вибухопожежобезпеки на арсеналах, базах, складах ЗСУ та зниження рівня виникнення техногенних катастроф, пріоритетними напрямками утилізації є, серед іншого, утилізація ракет, боєприпасів та їх елементів, які зберігаються у військових частинах, що підлягають розформуванню;
- 3) Порядок здійснення контролю за проведенням робіт з утилізації ракет і боєприпасів [35] — визначає завдання, функції представництв Міністерства оборони України та механізм контролю за проведенням робіт з утилізації, а також виконанням виконавцями робіт з утилізації ракет і боєприпасів умов контрактів (договорів) з утилізації ракет і боєприпасів.

Втім, їх положення не торкаються такої групи відносин, як утилізація уламків ракет, що були знаряддям воєнних злочинів, а тому потребують відповідного правового врегулювання як на рівні окремої частини ст. 100 КПК України так і у спеціальному порядку, затвердженому КМУ.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, проведене дослідження окремих проблемних питань у правовому забезпеченні відносин у сфері зберігання та утилізації уламків ракетної зброї, як речових доказів воєнних злочинів країни-агресора, дозволило дійти таких висновків.

1. Встановлено, що в контексті ст. 438 КК України («Воєнні злочини»), ракетна зброя розглядається не просто як технічний засіб, а як засіб ведення війни, предмет та засіб злочину, застосування якого може становити склад воєнного злочину. Хоча вказана стаття безпосередньо не перелічує види зброї, ракетне озброєння фігурує у справах про воєнні злочини у двох аспектах: 1) заборонений засіб ведення війни — ракетна зброя стає предметом злочину, якщо вона належить до видів, заборонених міжнародними договорами (наприклад, ракети з касетними боєприпасами у певних контекстах або ракети з хімічним зарядом); 2) знаряддя вчинення злочину — найчастіше ракети виступають інструментом для здійснення інших заборонених дій, як-от

обстріли цивільних об'єктів або використання зброї невибіркової дії.

2. Аргументовано, що застосування ракетної зброї може кваліфікуватися за ст. 438 КК України, якщо воно супроводжується порушенням норм МГП, як то: 1) невибірковий характер атак — використання ракет, які не можуть бути спрямовані чітко на конкретну військову ціль, що призводить до ударів по цивільному населенню; 2) напад на цивільні об'єкти — цілеспрямовані ракетні удари по житлових будинках, лікарнях, школах, цивільній інфраструктурі; 3) недотримання принципу пропорційності — ситуація, за якої очікувана військова вигода від удару значно менша за шкоду, завдану цивільним особам та майну.

3. Виявлено, що в сучасних умовах уламки ракет володіють сукупністю міжгалузевих ознак, жодна з яких не має чіткого правового режиму:

- «трофей», сувенір, предмет незаконного привласнення;
- об'єкт фотографування місць падіння та поширення матеріалів сторонніми особами;
- предмет, що може містити вибухово- та екологічно небезпечні компоненти і речовини;
- предмет, що може містити ознаки речового доказу воєнного злочину;
- предмет, що вимагає значних витрат на зберігання та утилізацію.

4. Встановлено, що ключові аспекти використання уламків ракет, як доказів, знярядь воєнних кримінальних правопорушень є:

- ідентифікація зброї;
- фіксація воєнного злочину;
- слідчі дії;
- доказова база для міжнародних судових інституцій;
- встановлення цілеспрямованості ракетного удару по цивільним об'єктам;
- аналіз даних траєкторії польоту ракети;
- встановлення характеру руйнувань, завданих пошкоджень;
- збір відео- і фотоматеріалів, що засвідчують пропорції, форму та розміри ракети;
- аналіз матеріалів об'єктивного контролю за допомогою радарів.

5. Виокремлено загальні та спеціальні положення чинного законодавства, застосування по відношенню до зберігання уламків ракет, як речових доказів, є неможливим або проблематичним:

- зберігання доказів разом із матеріалами кримінального провадження;
- зберігання в уповноважених підрозділах правоохоронних органів;
- розміщення у натурно-довідкових колекціях або експертних установах;
- зберігання на складах (арсеналах, базах) ЗСУ або відповідних державних підприємств;
- передача за рішенням слідчого судді, суду торговельному підприємству для реалізації;

- передача для технологічної переробки або знищення;
- передача до криміналістичних колекцій експертних установ або заінтересованим особам.

6. Запропоновано внести зміни до постанови КМУ від 19.11.2012 р. № 1104 шляхом посилання на постанову КМУ від 26.10.2011 р. № 1107 (в редакції постанови КМУ від 03.02.2021 р. № 77), якою затверджені Порядок видачі дозволів та Перелік видів робіт підвищеної небезпеки, в зв'язку із втратою чинності постанови КМУ від 20.06.1995 р. № 440, якою був затверджений Порядок одержання дозволу на виробництво, зберігання, транспортування, використання, захоронення, знищення та утилізацію отруйних речовин, на підставі постанови КМУ № 405 від 03.09.2014 р.

7. Наголошено на актуалізації питання про оцифрування уламків ракет, як речових доказів, тобто створення їх точних цифрових копій (фото, 3D-моделі, відео) для кримінального провадження. Це дозволяє зберігати та/або утилізувати оригінали, а е-версії використовувати для аналізу, експертизи та демонстрації в суді, що підвищує ефективність слідства. При цьому збір е-доказів у кримінальному провадженні потребує дотримання процедурних вимог, використання спеціалізованого програмного забезпечення та обладнання.

8. Запропоновано виділити такі етапи 3D-моделювання ракети за її уламками, як складного процесу реверс-інжинірингу, що поєднує методи криміналістики, фотограмметрії та інженерного аналізу:

- збір та документування даних;
- ідентифікація компонентів;
- цифрова реконструкція;
- аналіз траєкторії та пошкоджень.

Ідентифікація типу ракети допомагає встановити, якою саме зброєю було завдано удару, а її 3D-модель може бути використана як е-доказ в міжнародних судах.

9. Запропоновано доповнити розділ XLVI вимоги Інструкції «Кримінальні правопорушення, вчинені в особливий період, зокрема в умовах воєнного стану, із застосуванням озброєння, військової та спеціальної техніки» п. 5 такого змісту: «Запросити фахівців територіального підрозділу Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС та судово-медичного експерта».

10. Систематизовано нормативно-правові акти у сфері утилізації уламків ракет:

- Порядок утилізації ракет, боєприпасів і вибухових речовин;
- Інструкція з організації передачі ракет, боєприпасів і вибухових речовин на утилізацію та реалізації отриманих продуктів їх утилізації;
- Порядок здійснення контролю за проведенням робіт з утилізації ракет і боєприпасів.

Втім, їх положення не торкаються такої групи відносин, як утилізація уламків ракет, що були зняті з рядів воєнних злочинців, а тому потребують відповідного правового врегулювання як на рівні окремої частини ст. 100 КПК України так і у спеціальному порядку, затвердженому КМУ.

В подальших наукових дослідженнях пропонується зосередити увагу на особливостях проведення судових експертиз з оцінки збитків, завданих постраждалим внаслідок збройної агресії, та їх порівняння із підходами аналітичної, стандартизованої або незалежної оцінки.

ДОДАТКОВА ІНФОРМАЦІЯ

ВНЕСОК АВТОРІВ: Усі автори зробили внесок порівню.

ФІНАНСУВАННЯ: Автори не отримували фінансування для цього дослідження.

ЗАЯВА ПРО ДОСТУПНІСТЬ ДАНИХ: Не застосовується.

КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ: Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів.

Література

1. Ігнатова І. Жахливі цифри: скільки ракет, дронів та авіабомб Росія випустила по Україні за чотири роки війни. (24.02.2026). URL: [https://tsn.ua/ato/zakhlyvi-tsyfry-skilky-raket-droniv-ta-aviabomb-rosiia-vypustyla-po-ukrayini-zachotyru-roky-viynu-3028730.html#:~:text=:\(дата звернення: 17.02.2026\).](https://tsn.ua/ato/zakhlyvi-tsyfry-skilky-raket-droniv-ta-aviabomb-rosiia-vypustyla-po-ukrayini-zachotyru-roky-viynu-3028730.html#:~:text=:(дата звернення: 17.02.2026).)
2. Римський Статут Міжнародного Кримінального Суду : Міжнародний документ Організації Об'єднаних Націй від 17.07.1998 р. (ратифіковано із заявами Законом України № 3909-IX від 21.08.2024 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text (дата звернення: 17.02.2026).
3. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 17.02.2026).
4. Кірін Р. С., Коротаєв В. М. Збройове право : навч. посіб. Дніпропетр. наук.-дослід. експерт.-криміналіст. центр. Дніпро: Журфонд, 2020. 347 с.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 17.02.2026).
6. Шамсутдінов О. В. Кримінально-правова характеристика зброї масового знищення як конструктивної об'єктивної ознаки складу кримінального право-порушення (статті 439, 440 КК України). *Право і безпека*. 2022. № 2 (85). С. 189–201. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2022.2.18>
7. Розслідування воєнних злочинців і пов'язаних з війною кримінальних правопорушень: кримінально-правові, кримінальні процесуальні та криміналістичні аспекти : наук.-практ. посіб. за заг. ред. В. В. Сокурєнка; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2023. 400 с.
8. Смирнов О. М., Барбашин В. В., Толкунов І. О. Організація утилізації та знищення ракет і боеприпасів на арсеналах, базах та складах. *Утилізація та знищення вибухонебезпечних предметів*: навч. посіб. Т. 3: Нац. ун-т цивіль. захисту України. Харків : НУЦЗУ. 2018. 413 с.
9. Корнієнко В. В., Савчук Т. І. Тактичні особливості проведення огляду місця події в умовах ведення бойових дій. *Вісник кримінологічної асоціації України*. 2023. № 2 (29). С. 167–179. DOI: <https://doi.org/10.32631/vca.2023.2.12>
10. Лозова С. М., Вдовиченко О. Л. Особливості проведення огляду місця вибуху від реактивної та ракетної зброї. *Вісник ОНДІСЕ*. 2023. Вип. 13. С. 28–34. URL: https://ondise.minjust.gov.ua/wp-content/uploads/2024/05/Visnyk_ONDISE_13_2023.pdf (дата звернення: 17.02.2026).
11. Кірін, Р. С., Коротаєв, В. М. Воєнні злочини, пов'язані із застосуванням ракетної зброї: кримінальні, процесуальні та судово-експертні аспекти. *Military offences and war crimes: background, theory and practice: колективна монографія*. Ed. by V. M. Stratonov. Riga, Latvia: "Baltija Publishing", 2023. С. 339–364. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-302-6-15>
12. Коротаєв В. М., Кірін Р. С., Овчаров О. В. Сучасні можливості судової вибухово-технічної експертизи в ідентифікації ракетної зброї країни-агресора. *Transformation of the legal system and human rights protection under the influence of martial law: Scientific monograph. Under the general editorship of Stratonov V. M.* Riga, Latvia: "Baltija Publishing", 2024. С. 32–63. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-462-7-2>
13. Ботнаренко І. А., Крижна В. В. Засоби ведення війни як предмет кримінального правопорушення, передбаченого ст. 438 Кримінального кодексу України (порушення законів та звичаїв війни). *Нове українське право*. 2024. Вип. 2. С. 122–131. DOI: <https://doi.org/10.51989/NUL.2024.2.16>
14. Кірін Р. С., Коротаєв В. М., Грищак С. В. Теоретико-прикладні проблеми ідентифікації ракетної та реактивної зброї країни-агресора. *Slovak international scientific journal*. 2023. № 72, С. 88–95. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.8017178>

15. Зварич О. Продам «шахед». Недорого! Чорний ринок трофеїв — великий і безкарний. *Главком*. (25.02.2026). URL: <https://glavcom.ua/publications/prodam-shakhed-nedoroho-chornij-rinok-trofejiv-velikij-i-bezkarnij-1100310.html> (дата звернення: 17.02.2026).
16. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право: навч. посіб. за заг. ред. М. І. Хавронюка. К. : Ваите, 2014. 944 с. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2020/07/22/dudorov-o-o-havronyuk-m-i-kryminalne-pravonavchalnyu-posibnyk-2014.pdf> (дата звернення: 17.02.2026).
17. Коротаєв В. М., Кірін Р. С., Овчаров О. В. Завдання судової експертизи у сфері державної безпеки на прикладі ідентифікації ракетної зброї. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти* : матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпро, 15 березня 2024 р.); у 2-х ч. Ч. І. Дніпро : ДДУВС, 2024. С. 606–610. DOI: <https://doi.org/10.31733/15-03-2024/1/606-610>
18. СБУ отримала нові докази, які підтверджують, що росія ударила по «Охматдиту» ракетою Х-101. *Служба безпеки України*. (09.07.2024). URL: <https://ssu.gov.ua/novyny/sbu-otrymala-novi-dokazy-yaki-pidtvrdzhuiut-shcho-rosiia-udaryla-po-okhmatdytu-raketoiu-kh101#:~:text> (дата звернення: 17.02.2026).
19. Методичні рекомендації «Стандарти розслідування воєнних злочинів. Загальна частина»: наказ Генерального прокурора України від 28.04.2023 р. Київ. 112 с. URL: https://justgroup.com.ua/wp-content/uploads/2023/05/standart-rozsliduvannya_zagalna-chastyna.pdf (дата звернення: 17.02.2026).
20. Якщо ви стали потерпілим або свідком воєнних злочинів Росії — фіксуйте та надсилайте докази! *Офіс Генерального прокурора*. URL: <https://warcrimes.gov.ua/#:~:text> (дата звернення: 17.02.2026).
21. Гіггінз Е. Ми — Bellingcat. Онлайн-розслідування міжнародних злочинів та інформаційна війна з Росією. *Наш Формат*. 2022. 242 с.
22. Кірін Р. С., Коротаєв В. М., Овчаров О. В. Генерування е-каталогу фрагментів та уламків ракет за наслідками ідентифікаційних експертних проваджень. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО*. 2024. Вип. 84: ч. 4. С. 61–80. DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.84.4.9>
23. Угода між Україною та Радою Європи про створення Спеціального трибуналу щодо злочину агресії проти України: Міжнародний документ від 25.06.2025 р. (Угоду ратифіковано Законом України № 4518-IX від 15.07.2025 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_002-25#Text (дата звернення: 17.02.2026).
24. Утилізувати ракету і спалений танк, або що робити з відходами війни. *Рубрика*. (04.03.2023). URL: <https://rubryka.com/article/consequences-of-war/> (дата звернення: 20.02.2026).
25. Деякі питання щодо створення, забезпечення функціонування та ведення реєстру територій, забруднених/імовірно забруднених вибухонебезпечними предметами : постанова Кабінету Міністрів України від 07.06.2024 р. № 740. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/740-2024-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.02.2026).
26. Про реалізацію окремих положень Кримінального процесуального кодексу України: постанова Кабінету Міністрів України від 19.11.2012 р. № 1104. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1104-2012-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.02.2026).
27. Каланча І. Г. Електронний висновок експерта як доказ у кримінальному процесі: практика, перспективи та ризики. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2025. № 2. С. 84–92. DOI: <https://doi.org/10.32782/2311-8040/2025-2-12>
28. Мілімко Л. В., Жидовцев Я. В. Електронні докази в кримінальному судочинстві України. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету, Серія ПРАВО*. 2025. Вип. 88, ч. 3. С. 302–308. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.88.3.45>
29. Коваленко А. В. Тактика огляду речей у кримінальному провадженні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. Том 3, № 82. С. 77–82. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.82.3.12>
30. Криміналісти-поліцейські отримують лазерний 3D-сканер для фіксування наслідків ворожих атак. *Міністерство внутрішніх справ України*. (25.11.2023). URL: <https://mvs.gov.ua/news/kriminalisti-policeiski-otrimaiut-lazernii-3d-skaner-dlia-fiksuvannia-naslidkiv-vorozix-atak> (дата звернення: 20.02.2026).
31. Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 27.04.2020 р. № 357. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20#Text> (дата звернення: 20.02.2026).
32. Кірін Р. С. Окремі проблеми регламентації статусу експерта у кримінальному процесуальному законодавстві. *Кримінальне судочинство: сучасний стан та перспективи розвитку*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 28 травня 2021 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2021. С. 124–127.
33. Про затвердження Порядку утилізації ракет, боєприпасів і вибухових речовин: постанова Кабінету Міністрів України від 07.06.2006 р. № 812 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 16.06.2010 р. № 469). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/812-2006-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.02.2026).
34. Про затвердження Інструкції з організації передачі ракет, боєприпасів і вибухових речовин на утилізацію та реалізацію отриманих продуктів їх утилізації: наказ Міністерства оборони України від 07.07.2022 р. № 184. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0951-22#Text> (дата звернення: 20.02.2026).

35. Про затвердження Порядку здійснення контролю за проведенням робіт з утилізації ракет і боеприпасів представництвами Міністерства оборони України: наказ Міністерства оборони України від 08.01.2019 р. № 9. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0153-19#Text> (дата звернення: 20.02.2026).

References

1. Ihnatova, I. (2026). Zhakhlyvi tsyfry: skilky raket, droniv ta aviabomb Rosiia vypustyla po Ukraini za chotyry roky viiny [Shocking figures: how many missiles, drones, and aerial bombs Russia has launched at Ukraine over the four years of the war]. URL: [https://tsn.ua/ato/zakhlyvi-tyfry-skilky-raket-droniv-ta-aviabomb-rosiia-vypustyla-po-ukrayini-za-chotyry-roky-viyny-3028730.html#:~:text="](https://tsn.ua/ato/zakhlyvi-tyfry-skilky-raket-droniv-ta-aviabomb-rosiia-vypustyla-po-ukrayini-za-chotyry-roky-viyny-3028730.html#:~:text=) [in Ukrainian].
2. Rymyskyi Statut Mizhnarodnoho Kryminalnoho Sudu [The Rome Statute of the International Criminal Court]: Mizhnarodnyi dokument Orhanizatsii Obiednanykh Natsii vid 17.07.1998 (ratyfikovano iz zaiavamy Zakonom Ukrainy № 3909-IX vid 21.08.2024). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text [in Ukrainian].
3. Kryminalnyi kodeks Ukrainy [Criminal Code of Ukraine] vid 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> [in Ukrainian].
4. Kirin, R. S., Korotaiev, V. M. (2020). Zbroiove pravo [Guns Law]: navch. posib. Dnipropetr. nauk.-doslid. ekspert.-kryminalist. tsentr. Dnipro: Zhurfond, 347 p. [in Ukrainian].
5. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy [Criminal Procedure Code of Ukraine] vid 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> [in Ukrainian].
6. Shamsutdinov, O. V. (2022). Kryminalno-pravova kharakterystyka zbroi masovoho znyshchennia yak konstruktyvnoi obiektyvnoi oznaky skladu kryminalnoho pravo-porushennia (statti 439, 440 KK Ukrainy) [Criminal law characteristics of mass destruction weapons as a criminal offense constructive objective feature (Articles 439, 440 of the Criminal Code of Ukraine)]. *Pravo i bezpeka*. 2 (85), 189–201. <https://doi.org/10.32631/pb.2022.2.18> [in Ukrainian].
7. Rozsliduvannya voiennykh zlochyniv i poviazanykh z viinoiu kryminalnykh pravoporushen: kryminalno-pravovi, kryminalni protsesualni ta kryminalistychni aspekty [Investigation of War Crimes and War-Related Criminal Offenses: Criminal Law, Criminal Procedure, and Forensic Aspects]: nauk.-prakt. posib. za zah. red. V. V. Sokurenka; MVS Ukrainy, Kharkiv. nats. un-t vnutr. sprav. Kharkiv: KhNUVS, 2023. 400 p. [in Ukrainian].
8. Smyrnov, O. M., Barbashyn, V. V., & Tolkunov, I. O. (2018). Orhanizatsiia utylizatsii ta znyshchennia raket i boieprypasiv na arsenalakh, bazakh ta skladakh [Organizing the disposal and destruction of missiles and ammunition at arsenals, bases, and depots]. *Utylizatsiia ta znyshchennia vybukhonebezpechnykh predmetiv*: navch. posib. T. 3: Nats. un-t tsyvil. zakhystu Ukrainy. Kharkiv: NUTsZU. 413 p. [in Ukrainian].
9. Korniienko, V. V., Savchuk, T. I. (2023). Takychni osoblyvosti provedennia ohliadu mistsia podii v umovakh vedennia boiovykh dii [Tactical features of inspection of criminal events in a places of the combat operations]. *Visnyk kryminolohichnoi asotsiatsii Ukrainy*. 2 (29), 167–179. <https://doi.org/10.32631/vca.2023.2.12> [in Ukrainian].
10. Lozova, S. M., Vdovychenko, O. L. (2023). Osoblyvosti provedennia ohliadu mistsia vybukhu vid reaktivnoi ta raketnoi zbroi [Features of examination of the site of an explosion from jet and rocket weapons]. *Visnyk ONDISE*. 13, 28–34. URL: https://ondise.minjust.gov.ua/wp-content/uploads/2024/05/Visnyk_ONDISE_13_2023.pdf [in Ukrainian].
11. Kirin, R. S., Korotaiev, V. M. (2023). Voienni zlochyny, poviazani iz zastosuvanniam raketnoi zbroi: kryminalni, protsesualni ta sudovo-ekspertni aspekty [War crimes related to the use of missile weapons: criminal, procedural and forensic aspects]. *Military offences and war crimes: background, theory and practice: kolektyvna monohrafiia*. Ed. by V. M. Stratonov. Riga, Latvia: “Baltija Publishing”, pp. 339–364. <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-302-6-15> [in Ukrainian].
12. Korotaiev, V. M., Kirin, R. S., & Ovcharov, O. V. (2024). Suchasni mozhlyvosti sudovoi vybukhovo-tekhnichnoi ekspertyzy v identyfikatsii raketnoi zbroi krainy-ahresora [Modern capabilities of forensic explosive examination in the identification of missile weapons of the aggressor country]. *Transformation of the legal system and human rights protection under the influence of martial law*: Scientific monograph. Under the general editorship of Stratonov V. M. Riga, Latvia: “Baltija Publishing”, pp. 32–63. <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-462-7-2> [in Ukrainian].
13. Botnarenko, I. A., Kryzhna, V. V. (2024). Zasoby vedennia viiny yak predmet kryminalnoho pravoporushennia, peredbachenoho st. 438 Kryminalnoho kodeksu Ukrainy (porushennia zakoniv ta zvychaiv viiny) [Means of warfare as the subject of a criminal offense under Article 438 of the Criminal Code of Ukraine (violation of the laws and customs of war)]. *Nove ukrainske pravo*. 2, 122–131. <https://doi.org/10.51989/NUL.2024.2.16> [in Ukrainian].
14. Kirin, R. S., Korotaiev, V. M., & Hryshchak S. V. (2023). Teoretyko-prykladni problemy identyfikatsii raketnoi ta reaktivnoi zbroi krainy-ahresora [Theoretical and applied Problems of Identification of Missile and Rocket Weapons of the Aggressor-Country]. *Slovak international scientific journal*. 72, 88–95. <https://doi.org/10.5281/zenodo.8017178> [in Ukrainian].
15. Zvorych O. (2026). Prodam “shakhed”. Nedoroho! Chornyi rynek trofeiv — velykyi i bezkarnyi [It’s cheap! The black market for trophies is vast and unpunished]. *Hlavkom*. <https://glavcom.ua/publications/prodam-shakhed-nedoroho-chornij-rynok-trofejiv-velikij-i-bezkarnij-1100310.html> [in Ukrainian].
16. Dudorov, O. O., Khavroniuk, M. I. (2014). Kryminalne parvo [Criminal Law]: navch. posib. za zah. red. M. I. Khavroniuka. K.: Vaite, 944 p. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2020/07/22/dudorov-o-o-havronyuk-m-i-kryminalne-pravo-navchalnyy-posibnyk-2014.pdf> [in Ukrainian].

17. Korotaiev, V.M., Kirin, R.S., & Ovcharov, O.V. (2024). Zavdannia sudovoi ekspertyzy u sferi derzhavnoi bezpeky na prykladi identyfikatsii raketnoi zbroi [The Role of Forensic Examination in the Field of National Security: The Case of Missile Weapon Identification]. *Mizhnarodna ta natsionalna bezpeka: teoretychni i prykladni aspekty: materialy VIII Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (Dnipro, 15 bereznia 2024 r.); u 2-kh ch. Ch.I. Dnipro: DDUVS*, pp. 606–610. <https://doi.org/10.31733/15-03-2024/1/606-610> [in Ukrainian].

18. SBU otrymala novi dokazy, yaki pidtverdzhuiut, shcho rosiia udaryla po "Okhmatdytu" raketoiu Kh-101 [The SBU has obtained new evidence confirming that Russia struck "Okhmatdyt" with an X-101 missile.]. *Sluzhba bezpeky Ukrainy*. (09.07.2024). URL: [https://ssu.gov.ua/novyny/sbu-otrymala-novi-dokazy-yaki-pidtverdzhuiut-shcho-rosiia-udaryla-pokhmatdytu-raketoiu-kh101#:~:text="](https://ssu.gov.ua/novyny/sbu-otrymala-novi-dokazy-yaki-pidtverdzhuiut-shcho-rosiia-udaryla-pokhmatdytu-raketoiu-kh101#:~:text=) [in Ukrainian].

19. Metodychni rekomendatsii "Standarty rozsliduvannia voiennykh zlochyniv [Guidelines: "Standards for the Investigation of War Crimes: General Provisions"]. *Zahalna chastyna*": nakaz Heneralnoho prokurora Ukrainy vid 28.04.2023 Kyiv. 112. URL: https://justgroup.com.ua/wp-content/uploads/2023/05/standart-rozsliduvannya_zagalna-chastyna.pdf [in Ukrainian].

20. Iakshcho vy staly poterpilym abo svidkom voiennykh zlochyniv Rosii — fiksuite ta nadsylaite dokazy! [If you have been a victim of or a witness to Russia's war crimes, document and submit the evidence!] *Ofis Heneralnoho prokurora*. URL: [https://warcrimes.gov.ua/#:~:text="](https://warcrimes.gov.ua/#:~:text=) [in Ukrainian].

21. Higginz, E. (2022). My — Bellingcat. Onlain-rozsliduvannia mizhnarodnykh zlochyniv ta informatsiina viina z rosiieiu [We are Bellingcat. Online investigations into international crimes and the information war with Russia]. *Nash Format*. 242 p. [in Ukrainian].

22. Kirin, R.S., Korotaiev, V.M., & Ovcharov, O.V. (2024). Heneruvannia e-katalohu frahmentiv ta ulamkiv raket za naslidkamy identyfikatsiinykh ekspertnykh provadzhen [Generating an e-catalog of missile fragments and debris based on the results of identification expert proceedings]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho Natsionalnoho Universytetu. Seriya Pravo*. Vyp. 84: ch. 4. pp. 61–80. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.84.4.9> [in Ukrainian].

23. Uhoda mizh Ukrainoiu ta Radoiu Yevropy pro stvorennia Spetsialnoho trybunalu shchodo zlochynu ahresii proty Ukrainy [Agreement between Ukraine and the Council of Europe on the Establishment of a Special Tribunal on the Crime of Aggression against Ukraine]: *Mizhnarodnyi dokument vid 25.06.2025 (Uhodu ratyfikovano Zakonom Ukrainy № 4518-IX vid 15.07.2025)*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_002-25#Text [in Ukrainian].

24. Utylizuvaty raketu i spalenyi tank, abo shcho robyty z vidkhodamy viiny [Disposing of a rocket and a burned-out tank, or what to do with the debris of war]. *Rubryka*. (04.03.2023). URL: <https://rubryka.com/article/consequences-of-war/> [in Ukrainian].

25. Deiaki pytannia shchodo stvorennia, zabezpechennia funktsionuvannia ta vedennia reiestru terytorii, zabrudnenykh/imovirno zabrudnenykh vybukhonebezpechnymy predmetamy [Certain issues regarding the establishment, operation, and maintenance of a registry of areas contaminated or suspected of being contaminated with explosive ordnance]: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 07.06.2024 № 740. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/740-2024-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

26. Pro realizatsiiu okremykh polozhen Kryminalnoho protsesualnoho kodeksu Ukrainy [On the Implementation of Certain Provisions of the Criminal Procedure Code of Ukraine]: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 19.11.2012 № 1104. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1104-2012-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

27. Kalancha, I.H. (2025). Elektronnyi vysnovok eksperta yak dokaz u kryminalnomu protsesi: praktyka, perspektyvy ta ryzyky [Electronic Expert Opinions as Evidence in Criminal Proceedings: Practice, Prospects, and Risks]. *Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav. Seriya yurydychna*. 2, 84–92. <https://doi.org/10.32782/2311-8040/2025-2-12> [in Ukrainian].

28. Milimko, L.V., Zhydovtsev, Ya.V. (2025). Elektronni dokazy v kryminalnomu sudochynstvi Ukrainy [Electronic evidence in criminal proceedings of Ukraine]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho Natsionalnoho Universytetu, Seriya Pravo*. Vyp 88, ch. 3, pp. 302–308. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.88.3.45> [in Ukrainian].

29. Kovalenko, A.V. (2024). Takyka ohliadu rechei u kryminalnomu provadzheni [Tactics of inspection of objects in criminal proceedings]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya: Pravo*. T. 3, 82, 77–82. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.82.3.12> [in Ukrainian].

30. Kryminalisty-politseiski otrymaui lazernyi 3D-skaner dlia fiksuvannia naslidkiv vorozhykh atak [Police forensic investigators will receive a 3D laser scanner to document the aftermath of enemy attacks]. *Ministerstvo vnutrishnikh sprav Ukrainy*. (25.11.2023). URL: <https://mvs.gov.ua/news/kryminalisti-policeiski-otrymaui-lazernii-3d-skaner-dlia-fiksuvannia-naslidkiv-vorozix-atak> [in Ukrainian].

31. Pro zatverdzhennia Instruksii z orhanizatsii reahuvannia na zaiavy i povidomlennia pro kryminalni, administrativni pravoporushennia abo podii ta operatyvnoho informuvannia v orhanakh (pidrozdilakh) Natsionalnoi politsii Ukrainy [On the Approval of the Instructions on Organizing the Response to Reports and Notifications of Criminal and Administrative Offenses or Incidents and on the Prompt Dissemination of Information within the Bodies (Units) of the National Police of Ukraine]: nakaz Ministerstva vnutrishnikh sprav Ukrainy vid 27.04.2020 № 357. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20#Text> [in Ukrainian].

32. Kirin, R. S. (2021). Okremi problemy rehlementatsii statusu eksperta u kryminalnomu protsesualnomu zakonodavstvi [Specific Issues Regarding the Regulation of Expert Status in Criminal Procedure Law]. *Kryminalne sudochynstvo: suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku: materialy Vseukr. nauk.- prakt. konf. (Kyiv, 28 travnia 2021 r.)*. Kyiv: Nats. akad. vnutr. sprav, pp. 124–127 [in Ukrainian].

33. Pro zatverdzhennia Poriadku utylizatsii raket, boieprypasiv i vybukhovykh rechovyn [On the Approval of the Procedure for the Disposal of Missiles, Ammunition, and Explosives]: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 07.06.2006 № 812 (v redaktsii postanovy Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 16.06.2010 № 469). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/812-2006-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

34. Pro zatverdzhennia Instruksii z orhanizatsii peredachi raket, boieprypasiv i vybukhovykh rechovyn na utylizatsiiu ta realizatsii otrymanykh produktiv yikh utylizatsii [On the Approval of the Instructions for the Organization of the Transfer of Missiles, Ammunition, and Explosives for Disposal and the Sale of the Products Resulting from Their Disposal]: nakaz Ministerstva oborony Ukrainy vid 07.07.2022 № 184. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0951-22#Text> [in Ukrainian].

35. Pro zatverdzhennia Poriadku zdiisnennia kontroliu za provedenniam robit z utylizatsii raket i boieprypasiv predstavnytstvamy Ministerstva oborony Ukrainy [On the Approval of the Procedure for Monitoring the Disposal of Missiles and Ammunition by Offices of the Ministry of Defense of Ukraine]: nakaz Ministerstva oborony Ukrainy vid 08.01.2019 № 9. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0153-19#Text> [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 25.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 24.03.2026

Дата публікації: 29.03.2026